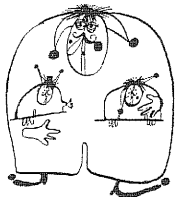

DRAMATICKÁ VÝCHOVA A DĚJEPIS

Ukázky z knihy Vittoria d'Alessandra Esperienze di drammatizzazione della storia (Firence 1967)

■ Autor rozsáhlé knihy (313 stran) zahájil pokus s užitím dramatičtějších prvků v vyučování dějepisu v roce 1956. Zpráva, kterou tehdy o výzkumu podal a která vyšla časopisecky, je základem této knihy.

V moderní pedagogice má velkou cenu vyučovat mládež historií takovým způsobem, aby to bylo názorné. Vyučování předpokládá zvládnutí komplexního výzkumu historického, metodologického i filozofického. Historie se snaží rekonstruovat průběh civilizace a životní praxe, hledá objektivitu a analyzuje zájmy a „živé problémy“ lidí minulosti.

Je možné, aby dítě pochopilo spoustu nových poznatků a historických údajů z podání knižního a z výkladu učitele ve třídě? Při použití slovní metody spojuje učitel poznatky z hodiny a komunikuje s dětmi tak, že dává otázky. Děti opakují lekci, odpovídají na otázky, ale ne všechno plně chápe — např. různé nové výrazy, vazby, odborné termíny, které se opakují v lekcích nebo v knize. Ve Francii se snažil Roger Gal ve Společnosti pro novou výchovu hledat v historickém slovníku odborné výrazy (obklíčit město, zahájit ofenzívu). Zjistil, že u učebnic dějepisu pro základní školu jsou slova, kterým dobře nerozumí ani žáci šestnáctiletí (vyhlášení republiky, demise vlády), a proto se snažil najít vhodnější slova tak, že nahrazoval obtížné výrazy terminologií z „dětského slovníku“.

Radikální změna metody si vyžádala větší aktivitu učitele historie — musí spojovat dějiny s praktickými problémy. Učitel vypravuje dětem o „činech v minulosti“, ale těžko vysvětlí pojmy jako sociální život, politický život. Začíná proto s dějinami věcí — historií bydlení, oblékání atd., spojuje historii lidí a věcí s dějem.

Dítě má potřebu dělat něco, co je činit člověkem, řešit lidské problémy v praxi, zabývat se ideály, o nichž se v průběhu dějin rozhoduje. Musí se učit žít ve společnosti druhých dětí, potlačit svůj egocentrismus a agresivní impulsy, nebo se zbavit své bojácnosti. Proto je nutno koordinovat historický výzkum s dalšími základními prvky technicko-vědeckými, sociálními, politickými a morálními, a teprve až všichni budou prožitě, pročtené a dítětem skutečně pochopené, může být historie autentickým faktorem jeho výchovy. Vyučování historie má rozšířovat obzory dítěte tak, aby to podpořilo jeho aktivitu, vynalézavost a svobodný způsob projevu.

Při tradičním vyučování dějepisu dítě odřikává fráze. Teprve když přejde do aktivního projevu (mluví třeba o bitvě), je ve svém životě. Dochází k metodě dramatičtějších prvků, což je spontánní projev dítěte — projev se pohybem, gestem, akcí, dialogem, dává život všem předstávám, kterými se zaměstnává jeho mysl a jeho cit. Vyjádřit život svou hrou: gestem, pohybem, životem, zpodobněním a vykreslením. Idea dramatičtějších prvků na spontánním projevu dítěte, na jeho představách, na vžití se do situace osoby, již představuje. Dítě má zapotřebí nejen získat technickou hbitost, ale cvičit se ve svém chování a efektech a překonat eventuelní inhibice vlastního vyjadřování se a spolupráce s ostatními. Těmito otázkami se zabývají i výzkumy, experimenty i terapeutická praxe, navazující především na Morenoovu psychodramu. V principu je Morenova metoda prověřeným způsobem volné dramatičtějších prvků — chce vychovat jednotlivce ke spontánnímu projevu „metody akce“, která převyšuje projev slovní.

Autor se pokouší hodnotit výchovně katarzní význam některých možných aspektů „dra-

matizování“ historie. Ten, kdo používá této metody ve vyučování historie, musí stále kriticky hodnotit, do jaké míry má zdělavát „divoké“ impulsy člověka („dějiny-boj“). Děti „hraje válku“ a tak se dává možnost slabým, málo odváženým, aby v kolektivním pohybu překonali svůj osobní komplex. Mluvíme pak o svobodné nebo „tvořivé“ dramatické aktivitě a o dramatičtějších prvcích vyučování historie. Při dramatičtějších prvcích by měla být ponechána neomezená možnost fantazii dětí, kterým by se měly ponechávat historie a umění dokumentárně „věrně“ rekonstruovat osoby i jejich osudy. Je nutno postupovat tak, aby dítě pronikalo do historie jako do Žití, do podlé svého „ideálu muže“. Hraje si s mechanickými vnitřními zkušenostmi. Ztotožňuje se se svou historickou osobností, jedná jako „ona, dělá zkušenosti propůjčené mu jinou osobou a situací, oceňuje sílu nebo slabost některých citů a pocitů. akci atd. Svobodně hledá, jaký projev a jaký jazyk by se hodil pro „jeho“ dobu a „jeho“ osobnost.

CO OČEKÁVÁ PSYCHOLOGIE A PEDAGOGIKA OD DRAMATIZOVÁNÍ

Současné psychologické výzkumy dětských her ukazují, že musíme dát dětem možnost, aby se divily na situaci ze svého hlediska, z hlediska svých potřeb, své motivace, svých současných zájmů. Nezáleží na tom, pro koho dítě hraje, ale důležitá je aktivita sama o sobě, užívající funkčně zájmů, emocí a potěšení ze hry. Přirozeně nemůžeme sestavit takovou teorii, která by se dala aplikovat na všechny druhy her, a definovat hru jako veškerou aktivitu dítěte, která je spontánní a samovolná, ale budeme uvažovat všeobecně a mluvit o hře jako o aktivitě samoočelné.

V Palermu byl proveden průzkum, v jehož první etapě byly osmi až dvanáctileté děti využívány, aby napsaly úkol na téma Moje nejmilejší hra. Podle odpovědí se daly hry zařadit do tří velkých kategorií: hry funkční, hry symbolické a hry s pravidly.

Řekne-li dítě, že jeho nejmilejší hra je ta a ta, neznamená to, že ho jiné hry nezajímají, že je nehraje například za jiných okolností. Ve druhé etapě výzkumu byly proto děti dotazovány, které hry skutečně hrají.

Jiný druh her zajímá děti ze středních vrstev a jiný druh

děti z vrstev sociálně slabších. Jedny děti dávají přednost „hře na maminku“, jiné rády hrají hry s jednoduchým pohybem nebo s rytmickým tělesným cvičením. Hry dívek se liší časově od dramatických her chlapců. Děvčátka ve hře napodobuje částečně svoji maminku, děťátko obvykle zůstává sřídem pozornosti v různých dívčích hrách. Dívka si panenku personifikuje. Hry dramatické byly u děvčátka častější než u chlapců.

Hry chlapců představují spíše souboje, bitvy, války. Chlapec si představuje sebe jako udatného, statečného, silného, a to podle svého „ideálu muže“. Hraje si s mechanickými vnitřními zkušenostmi, představuje si sebe jako inženýra, vynálezce; nebo jezdí na kole a představuje si sebe jako slavného závodníka.

Vývoj her koresponduje s vývojem kritického čtení a inteligence. Od dvanácti let už dívky neřekají „hrajou si“, ale „bavím se“, „mám koníčka“, sportují atd. Dětské hry se liší v deseti a dvanácti letech, kdy se děti stávají praktičtějšími. Vypravujeme jim povídku nebo něco z historie a žádáme, aby některou situaci zdramatizovaly a předvedly ji. Děti projevují syntézu aktivity herecké, aktivity pozorovací, svého výzkumu a studie. Syntézu umění a vědy, hry a práce. To znamená, že dítě v tomto věku přechází od dětské do věku preadolescence a vyvíjí se ze svého smyslu a zvyky. Dramatičtější scénická rekonstrukce a jako živá interpretace skutečnosti: jako dramatické umění.

IDENTIFIKACE, KATARZE A ÚMYSL ZTOTOŽNĚNÍ V DRAMATIZACI

Problém dramatického ztotožnění u dítěte s představovaným hrdinou se jeví komplexně: ze strany dítěte se uplatňuje problém „důvěry“ v pravdivost toho, co je představováno. Bezprostřední důvěra se začíná vytvářet v diskuzi s ostatními členy skupiny dětí a končí bezprostředním projevem jedince, který si uchovává svůj sociální charakter. Bezprostředně si ce uvěříme, ale přitom přesně víme, co je pravdivé a co pochybné, nejisté či nepravdivé. Podle Piageta již dvou- až čtyřleté dítě přesně pozná, že jeho symboly ve hře nejsou pravidly pro ty druhé, ale neuvazuje o „pravdivosti“ své hry a chápá svoji vlastní důvěru jako „důvěru subjektivní“.

Děti od osmi do dvanácti let představují ve hře „jakousi“ pravdu, tj. jsou „jako děťátko“, „jako maminka“, „jako voják“, ale přitom rozumějí tomu, že je to hra, a vědí, „jak se to dělá“. Vžívají se do postavy, kterou představují fyzicky a symbolicky, užívají posunky a chovají se tak, jako by byly ve skutečnosti tou osobou.

Dítě při dramatičtějších prvcích

ku a na děti, jimž připravuje jídlo, hraje si s nimi atd. Vhodné je na začátku pantomimicky hrát na housle, pak na klavír, a pak po deseti minutách začít navrhovat téma pantomimy — pomáháme mamince, utíráme nádobí, hraje si na dospělce. Pak přistupujeme ke skupinové dramatické hře: třída si hraje „na Indány“, zápasí, střílí z luku, bojuje a hra končí

bováním vykreslí skutečnost, stejně jako mluvu a individualní způsob vyjadřování, emoce a city. Předmět není pro dítě jen obyčejná věc. Vytváří si skutečnost věcí, které vystupují v jeho hře jako živé, charakterizují něco a odpovídají představám a citům. Ve hře nachází záměrně zrcadlení života a jeho předvádění v obrazech.

HRA A PANTOMIMICKÉ CVIČENÍ VE TŘETÍ TŘÍDE ZÁKLADNÍ ŠKOLY

Děti si vytvořily ve třídě polokruh a posadají v malých skupinách po třech chlapcích a třech dívkách. Dialog začíná tak, že je vyzveme k různým hrám. Děti nejprve odpovídají mlčením, a proto je důležité obracet se nejprve na děti, které se zdají kurážnější. První téma pantomimy: „Hraje si rád se psy a kočkami“. Děti předvádějí pantomimicky hru se zvířaty: jedno dítě je zvíře, druhé člověk, který si s ním hraje. Nebo oblíbená je hra na krejčího a na svaďanu: děti jsou střídavě zákazníkem a krejčím. Další téma: na maminku

smírem. Při pokusu dává učitel dětem možnost ujmout se akcí iniciativně.

V první třídě základní školy začínáme vlastně gymnastikou v malých skupinách na určité téma pantomimy — například host v restauraci, stavíme zed, u holiče atd. nebo Indány a tanec čaroděje (jeden tančí a ostatní sedí kolem a rytmicky klapají do tamburíny).

DVA POKUSY K OVĚŘENÍ DRAMATIZAČNÍ METODY VE VYUČOVÁNÍ HISTORIE

Na psychologickém univerzitním ústavu v Palermu se prováděly pokusy za vedení profesora Canzianiho. Při pokusu 10 skupině předvedli dětem dějiny království a republiky, nebo způsob válčení v různých do-

ba, státní reformy, život vesničanů a šlechty. Po skončení lekcí rozvine profesor diskusi. Chceme-li dát dětem možnost, aby provedly dramatičtější epizody z historie, nestačí zavazovat je jedno setkání: je nutno obrátit se argumenty, a zvláště těmi, které přicházejí jako zcela nové. Je nutné zkoušet, znovu předčítat text a studovat všechny argumenty, zvláště pak pohutky, které nás vedly k dramatičtějších prvcích. Děti mohou těchto poznatků využít při předvádění některých scén a spojovat je. Je ale nutno i pomocí úvodního rozhovoru a přiležitostně úpravy scény a dále i „kritického postoje pozorovatelů“ využít nového pozorovacího studia předmětů tak, aby epizoda z historie byla předvedena co nejvěrněji. Děti musí předem koncentrovat svou pozornost tak, aby vytrvaly s tou argumentací, které se jim dostalo v úvodu. Je nutné poznamenat, že tráví mnoho času přípravou první scény. Musíme je podporovat nejen v jejich aktivitě, ale i v jejich iniciativě. Výsledky objektivních zkoušek si ověřujeme interpretací při dramatičtějších prvcích: ohromnou aktivitu při znázorňování bitvy a všechnu svou aktivitu při uskutečňování a vybovování svých zážitků z hodiny historie. Soustředění na straně jedné a zábavnost a rozptýlení na straně druhé mají vliv na výkonnost nebo lépe na zapamatování si všech nabytých znalostí, jak si autor ověřil na konverzační a tradiční skupině. Děti ze skupiny konverzační si vybarvily určité dialogy ze hry, zatímco děti ze skupiny tradiční se „nechytily“ na nic objektivního z minulosti hodiny.

Při dramatičtějších prvcích

spolupůsobí vztah několika disciplín: geografie, dějiny umění, literatury, tance, literárních a výtvarných dětských projevů. Tímto způsobem je nutné rozšířit bariéru jejich egocentristu a přiblížit se k historickému problému tak, aby jim dítě mohlo lépe a snáze rozumět. Jedná tak si dítě ověřit principy sociálního pokroku a solidarity všech bytostí a bude ušilovat o vytvoření lepší lidské společnosti.

Společnosti. /Zpracovala OLGA BRUCHEVOVA/

(Zkrácená verze dnes už obtížně dostupného materiálu publikovaného v periodiku Divadelní výchova VIII, 1971, č. 1, které vycházelo v UDLU, dnes UKVC v Praze)

Společnosti. /Zpracovala OLGA BRUCHEVOVA/

Společnosti. /Zpracovala OLGA BRUCHEVOVA/

Společnosti. /Zpracovala OLGA BRUCHEVOVA/

Společnosti. /Zpracovala OLGA BRUCHEVOVA/

Společnosti. /Zpracovala OLGA BRUCHEVOVA/

Společnosti. /Zpracovala OLGA BRUCHEVOVA/

Společnosti. /Zpracovala OLGA BRUCHEVOVA/